

Маріупольський
державний
університет

**ІННОВАЦІЇ
В ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ:
ТЕОРІЯ, ПЕРСПЕКТИВИ, ШЛЯХИ ЗАГРОВАДЖЕННЯ У
ПРАКТИКУ**

**Збірник матеріалів
III Всеукраїнської науково-практичної конференції**

Київ - 2024

Інновації в дошкільній освіті: теорія, перспективи, шляхи запровадження у практику: збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції, 28 березня 2024 року / за заг. ред. Ю.О.Демидова. Маріуполь: МДУ, 2024. 207 с.

Редакційна колегія:

Голова

– Микола ТРОФИМЕНКО, ректор МДУ, кандидат політичних наук, професор;

Заступник голови

– Олена БУЛАТОВА, перший проректор МДУ, доктор економічних наук, професор;

Члени оргкомітету:

– Юлія ДЕМИДОВА, завідувач кафедри дошкільної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент;

– Катерина КРУТІЙ, доктор педагогічних наук, професор кафедри дошкільної освіти;

– Ольга ФУНТИКОВА, доктор педагогічних наук, професор кафедри дошкільної освіти;

– Світлана МАКАРЕНКО, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти;

– Оксана ПОПОВСЬКА, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти;

– Вікторія ЯЙЛЕНКО, старший викладач кафедри дошкільної освіти;

– Ірина ДЕСНОВА, в. о. завідувача кафедри практичної психології, кандидат педагогічних наук, доцент;

– Оксана ГОЛЮК, завідувач кафедри педагогіки та освіти, кандидат педагогічних наук, доцент.

Рекомендовано до друку Вченою радою психолого-педагогічного факультету
Маріупольського державного університету
(протокол № 10 від 28 березня 2024 року)

Статті публікуються в авторській редакції

© Колектив авторів, 2024

© Кафедра дошкільної освіти МДУ, 2024

4. Листопад О. Творчі завдання як засіб розвитку творчих здібностей старших дошкільників. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота, 2011. № 23. С. 78-81.

5. Позняк Т. Розвиток творчих здібностей дитини. Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Серія: Педагогічні науки, 2014. № 125. С. 153-158.

6. Удовенко, Е. О. Філософсько-психологічні аспекти розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку. Молодий вчений. 2018. № 8. С. 99-104.

7. Kruty K. L., Holiuk O. A., Desnova I. S., Rodiuk N. Bilka O. Pakhalchuk N. Blashkova O. Dysontogenesis and reduction of childrens game: analysis, consequences, ways to solve problems. Society. Integration. Education Proceedings of the International Scientific Conference 2022, Vol. 1, p: 415-425. <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6827/5704>

Деснова І.С.,

к. пед. наук, доцентка,

в.о. завідувача кафедри практичної психології
Маріупольський державний університет, м. Київ

Крутій К.Л.,

д. пед. наук, професорка,

професорка кафедри дошкільної освіти
Маріупольський державний університет, м. Київ

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Дошкільний вік вирізняється підвищеною допитливістю та безпосередньою пізнавальною активністю. Дослідники дошкільного дитинства С. Жейнова [1], К. Курносова [1], А. Лякішева [5], В. Мозоль [5], В. Суржанська [6], І. Товкач [7], аналізуючи характер, динаміку та спрямованість перебігу пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку, стверджують, що вона має свої специфічні особливості.

В старшому дошкільному віці закладається основа для подальшого пізнавального, вольового та емоційного розвитку дитини, відбувається активне формування функції свідомості, розвиток сенсорних і, особливо, розумових здібностей. До кінця дошкільного періоду вікового розвитку дитина починає ставити себе на місце іншої людини, оцінювати те, що відбувається, з позиції іншого суб'єкта, розуміючи суть того, що відбувається, а також самостійно вибудовувати ланцюжок дій і кінцевий результат. В старшому дошкільному віці пізнавальний розвиток набуває нових рис: відбувається зміна періоду «впорядкування» інформації на її «накопичення». Однак процес пізнання починає протікати глибше і змістовніше у вигляді аналізу та виявлення прихованих якостей і властивостей різних предметів і об'єктів навколишнього світу.

В дітей шостого року життя активно розвивається спостереження як основа пізнавальної діяльності, в якій змінюється співвідношення сенсорних та

інтелектуальних процесів. Як зазначає І. Товкач, від самого початку в розпізнавальному спостереженні провідна роль відводиться сенсорним процесам, які забезпечують накопичення образів предметів і явищ, що сприяє виокремленню дитиною якостей та властивостей об'єктів. Водночас сприймання як провідний процес спрямовується і контролюється мисленням [7, с. 11]. Спирання на завдання і характер об'єкта, за допомогою мислення старші дошкільники виокремлюють способи обстеження. Виокремлені властивості та якості порівнюються одна з одною, а також із властивостями та якостями інших об'єктів, відбувається добір та оцінка ознак як суттєвих так і випадкових. Під час тривалого спостереження дітей за змінами та розвитком об'єкта посилюється роль мислення та мовлення, які допомагають зробити порівняння, сформулювати судження про зміну та її причини. Сприймання зосереджується на встановленні ознак, що отримали нову якісну характеристику, на визначенні нових властивостей. Отже, спостереження дітей старшого дошкільного віку стає основою будь-якої розумової діяльності та забезпечує розв'язання завдань інтелектуального характеру. Під час догляду за рослинами і тваринами дитина спостерігає перетворення в їхньому зовнішньому вигляді, і, осягає процеси росту й розвитку, встановлює приховані закономірності та зв'язки, наприклад, вона бачить, що рослини засихають, якщо їх не поливати. Залежно від характеру майбутньої діяльності, старші дошкільники виокремлюють ті ознаки об'єкта, які є найбільш важливими в даний момент.

На думку, К. Крутій та ін., підґрунтям пізнавальної активності дитини старшого дошкільного віку є протиріччя між наявними знаннями, вміннями, навичками, засвоєним досвідом досягнення результату методом спроб і помилок і новими пізнавальними завданнями, ситуаціями, що виникли в процесі формулювання мети та її досягнення. Джерелом пізнавальної активності старшого дошкільника стає подолання цієї суперечності між засвоєним досвідом і необхідністю трансформувати, інтерпретувати його у своїй практичній діяльності, що дає змогу дитині проявити самостійність і творче ставлення під час виконання завдання [4].

Рушійною силою пізнавальної активності дітей п'яти років можуть виступати зовнішні та внутрішні стимули. До зовнішніх стимулів належать предмети, які мають яскраві перцептивні властивості, а також предмети неясного призначення. Внутрішнім джерелом стимулювання пізнавальної активності старших дошкільнят є потреби в нових враженнях, які є основою виникнення і розвитку невичерпної пошуково-дослідницької діяльності, спрямованої на пізнання навколишнього світу. Стимулом до прояву пізнавальної активності дітьми старшого дошкільного віку є потреба в нових враженнях, дослідницька діяльність, прагнення пізнати якомога більше нового. Пізнавальна активність дитини старшого дошкільного віку характеризується наявністю інтересу до конкретної діяльності, гнучкістю в засвоєнні різноманітних способів позитивного досягнення результату, інтересом до творчої діяльності [2].

Пізнання дошкільника має переважно емоційно-образний характер, а не лише інтелектуальний. Пізнавальна активність старшого дошкільника протікає як емоційна реакція, викликана новизною стимулу, яка перетворюється в пошуково-дослідницьку діяльність. В дітей старшого дошкільного віку вона виявляється в запитаннях до дорослих, сформованих унаслідок інтересу до нових явищ, а також в бажанні отримати нову інформацію та пов'язаних із нею емоційних переживаннях [3].

Розвиток пізнавальної активності старших дошкільників складається з окремих стадій. Так, на стадії цікавості старший дошкільник орієнтується лише на зовнішню привабливість об'єкта, цікавиться певною його властивістю або ознакою, а отримавши відповідь на запитання, припиняє його вивчення. Цікавість у дитини п'яти років характеризується вибіркоким ставленням до будь-якого предмета і може бути зумовлена зовнішніми ознаками та обставинами, які часто раптово відкриваються дитині. Стадія цікавості закладає передумови до істинного пізнання, допитливості дитини.

Допитливість дітей старшого дошкільного віку характеризується прагненням не тільки зовні сприймати об'єкт, а й зрозуміти його внутрішню будову, структуру. В старшому дошкільному віці допитливість супроводжується допитливістю розуму, винахідливістю. Ініціативну, допитливу дитину вирізняє змістовність інтересів. Допитливість в дітей шостого року життя характеризується активним баченням світу, що виявляється в прагненні проникнути за межі побаченого і пізнаного. Саме в старшому дошкільному віці допитливість стає стійкою рисою характеру та здійснює вплив на формування особистості в цілому. Допитливість може супроводжуватися емоціями здивування, радості пізнання, захоплення, задоволеності від діяльності. Прикладами прояву допитливості дітей старшого дошкільного віку є дитячі запитання «Чому трава зелена?», «Чому дерева не падають?», «Чому сонце світить?».

Поступово допитливість та мислення дедалі ширше використовуються дітьми старшого дошкільного віку для дослідження довкілля, воно вже виходить за межі завдань, висунутих їхньою власною діяльністю. Дошкільник починає формулювати перед собою нові пізнавальні завдання, шукає пояснення поміченим явищам. Дитина вдається до дослідів, для з'ясування питань, що її цікавлять, спостерігає явища, міркує і робить висновки. В дітей старшого дошкільного віку пізнавальна діяльність виокремлюється в особливу діяльність дитини зі своїми пізнавальними мотивами. Пізнавальна активність дитини у віці 6-7 років набуває більш самостійного характеру, і вона отримує безцінний життєвий досвід. Так, В. Суржанська вважає, що діти шостого року життя без сторонньої допомоги можуть робити спроби вирішувати нові завдання, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, виявляти в предметах приховані властивості та співвідношення. Водночас пізнавальна активність не є прямим наслідком віку і далеко не всі дошкільники опановують цими якостями [6, с. 189]. В старшого дошкільника поступово з'являється здатність до

узагальненого, опосередкованого пізнання, абстракції, розумової переробки вражень, що створює підґрунтя для самостійної розумової діяльності.

Пізнавальний інтерес дітей старшого дошкільного віку вирізняється підвищеною стійкістю, ясною вибірковою спрямованістю на пізнаваний предмет, стійкою мотивацією, в якій головне місце займають пізнавальні мотиви. Проявом пізнавального інтересу є прагнення дитини самостійно відповідати на поставлені запитання, цікавитися причинно-наслідковими зв'язками.

Прояв пізнавального інтересу дітьми старшого дошкільного віку нерідко пов'язано з їхнім бажанням вирішити проблемне питання. У центрі уваги дітей з'являється не сама по собі діяльність, а проблема, яку потрібно вирішити. На думку А. Лякішевої та В. Мозоль, пізнавальний інтерес як особлива спрямованість особистості на пізнання навколишньої дійсності визначається безперервним поступальним рухом. Саме завдяки цьому руху дитина старшого дошкільного віку глибше проникає в сутність явищ [5, с. 35].

Старші дошкільнята з низьким рівнем розвитку пізнавальної активності завжди пасивні й байдужі, часто не починають виконувати завдання, доки не отримають підказку чи нагадування, при цьому очікують від дорослого зауваження та критику. Діти неохоче виконують будь-яке завдання, виявляючи пригніченість і тугу. Вказівки та пояснення дорослого здебільшого не запам'ятовують, а в завданнях, які потребують прояву самостійності, не можуть обійтися без значної підтримки та допомоги дорослого. Старші дошкільники з низьким рівнем розвитку пізнавальної активності повільно переключаються з інтенсивної рухової активності на розумову, виявляють байдужість до результатів власної діяльності, не радіють успіхам інших дітей і не переживають щодо власних невдач.

Отже, можна зробити висновок, що дошкільний вік вирізняється підвищеною допитливістю та безпосередньою пізнавальною активністю. Пізнавальна активність дітей старшого дошкільного віку виступає як природний прояв інтересу дитини до навколишнього світу у вигляді задоволення пізнавальної потреби. Вона розвивається з потреби в нових враженнях, з її дослідницької діяльності, з прагнення дізнатися і відкрити для себе якомога більше нового. Пізнання дітей шостого року життя має переважно емоційно-образний характер. Розвиток пізнавальної активності старших дошкільників відбувається поступово, проявляючись у вигляді цікавості, допитливості та пізнавального інтересу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Жейнова С. С., Курносова К. В. (2016). Проблема розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах, 2016. № 48. С. 100-106.

2. Крутій К. Л., Деснова І. С., Замелюк М. І. Дефініція «Гра як провідний тип діяльності дошкільника»: аналіз підходів. Теорія і методика виховання. Т. 2. № 4. 2021. <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.4.2.13>

3. Крутій К.Л., Деснова І. С. Ігрова діяльність, дитяче експериментування та STREAM – пріоритетні напрями дошкільної освіти в Україні та світі. Дошкільне виховання. № 5. 2022. С. 4-10 <https://journals.ua/reader/35359.html?list=2>

4. Крутій К. Л., Деснова І. С., Замелюк М. І. Самодіяльна гра дитини дошкільного віку: важливість єдиних термінологічних підходів. Академічні студії. Серія «педагогіка». 2022. № 1. С. 122-133. <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2022.1.18>

5. Лякішева А., Мозоль В. Розвиток пізнавальних інтересів старших дошкільників як наукова проблема. Педагогічний часопис Волині. 2018. № 4(11). С. 33-38.

6. Суржанська В. А. Критерії, показники та рівні пізнавальної активності дітей дошкільного віку. Збірник наукових праць «Педагогічні науки». 2007. № 45. С. 188-193.

7. Товкач І. Є. Індивідуальні особливості пізнавальної активності старших дошкільників: автореф. дис. на здобуття наукового ступ. кандидата психол. наук. 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. Київ: Інс-т психології імені ГС Костюка НАПН України. 2017. 25 с.

Зіньковська В.С.,

здобувачка 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
освітня програма «Початкова освіта»

Маріупольський державний університет, м. Київ

Науковий керівник:

Крутій К.Л.,

д. пед. наук, професорка,

професорка кафедри дошкільної освіти,

Маріупольський державний університет, м. Київ

РОЛЬ РОДИНИ В УСПІШНОМУ ІНКЛЮЗИВНОМУ НАВЧАННІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Вплив родини на розвиток дитини надзвичайно важливий, особливо коли йдеться про інклюзивне навчання дітей дошкільного віку. Родина є першим середовищем, де формуються цінності, навички і ставлення до довкілля (предметного, природного, соціального). Родину розглядаємо як соціальну групу, об'єднану родинними зв'язками (батьки, дідуся, бабусі, брати, сестри та ін.). В інклюзивному навчанні роль родини набуває ще більшого значення, оскільки члени родини є ключовим партнером у створенні середовища підтримки для розвитку дитини з особливими потребами.

Перш за все, родина має підтримувати та реалізовувати принципи інклюзивної освіти. Це означає відмову від стереотипів та уявлень про обмежені можливості дітей з особливими потребами і прийняття їх як рівноправних учасників освітнього процесу. Родина має бути готовою допомагати дитині у подоланні будь-яких перешкод та підтримувати її у різні способи.

Забезпечення успішного інклюзивного навчання дитини дошкільного віку потребує тісної співпраці між родиною та педагогічним персоналом закладу дошкільної освіти. Відкритість до спілкування та готовність до співпраці є